

Designgymnasiet i Sverige AB
Org.nr. 5569320681
sickla@designgymnasiet.se

2023-06-13
Dnr SI 2022:8458

Beslut

efter kvalitetsgranskning av
undervisningen i källkritiskt förhållningssätt
– fokus gymnasieskolan
vid Designgymnasiet Sickla belägen
i Nacka kommun med Designgymnasiet i
Sverige som huvudman

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Designgymnasiet Sickla avseende verksamhetens kvalitet inom undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan. Syftet med denna kvalitetsgranskning är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning i källkritiskt förhållningssätt till digitala och andra källor, med fokus på gymnasieskolan. I granskningen omfattar begreppet källkritiskt förhållningssätt både källkritik, källtillit och informationssökning. Granskningen syftar till att besvara frågan:

I vilken utsträckning främjar undervisningen elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda såväl digitala som andra källor?

Kvalitetsgranskningen omfattar 30 gymnasieskolor hos både offentliga och enskilda huvudmän. Urvalet omfattar en variation av skolor avseende geografisk spridning och storlek. Granskningen har genomförts av undervisningen i år 1 och 2 vid både yrkes-program och högskoleförberedande program i ämnena engelska, historia, naturkunskap (alternativt biologi, fysik, kemi), religionskunskap, samhällskunskap och svenska/svenska som andraspråk. Vid sidan av beslut till de granskade skolenheterna kommer även en övergripande rapport publiceras våren 2024. Granskningen genomfördes den 2 och 3 maj 2023 av utredarna Fredrik Nellemo och Maria Larsson.

Läsanvisning

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området vilket beskrivs i bilaga 1. I denna bilaga finns också beskrivet hur granskningen har genomförts. Granskningens författaringsstöd återfinns i bilaga 2. På varje område bedöms om verksamheten uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning. Om en verksamhet bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i låg utsträckning eller i flera delar anger Skolinspektionen att utvecklingsarbeten behöver inledas och visar på vilka punkter. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs också av skolan. Om en verksamhet bedöms uppfylla kriterierna i hög utsträckning begär inte Skolinspektionen motsvarande redovisning men kan lämna framåtsyftande kommentarer.

Fakta om verksamheten

Designgymnasiet Sickla bedriver gymnasieutbildning inom Teknikprogrammet (med inriktning Design och produktutveckling), Estetiska programmet (med inriktning Bild och form) samt inom Hantverksprogrammet (med inriktning Textil design). En-

ligt uppgifter från huvudmannen tar cirka 280 elever del av utbildningen vid skolenheten. Skolenheten leds av en rektor och är belägen i Nacka kommun. Huvudman för skolan är Designgymnasiet i Sverige AB.

Beslut:

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Skolinspektionen bedömer att framtagna kvalitetskriterier uppfylls vid Designgymnasiet Sickla i följande utsträckning.

Skolinspektionen bedömer följande: Undervisningen främjar i flera delar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala som andra källor, men utvecklingsområden finns.

Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande delar:

- Rektorn och lärarna behöver skapa en samsyn hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas och ta del av relevant sakkunskap.
- Lärarna behöver utveckla undervisningen och synliggöra behovet av källkritik genom att inkludera ett källkritiskt resonemang i frågor där olika tolkningar finns.
- Lärarna behöver utforma uppgifter som ger eleverna möjlighet att träna på att göra källkritiska ställningstaganden i relation till olika sorters källor.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 2023-11-17 redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall (bilaga 3) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till dokument.goteborg@skolinspektionen.se. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2022:8458) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar.

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Kvalitetsgranskningen syftar till att granska i vilken utsträckning undervisningen främjar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda såväl digitala som andra källor.

Det innefattar en granskning av hur lärarna arbetar för att utveckla och anpassa undervisningen till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Samarbetet mellan lärare och skolbibliotekens personal har en viktig roll att fylla i det.

Granskningen innefattar också om ett källkritiskt förhållningssätt och metod ständigt är levande/närvarande i undervisningen genom både teoretiska resonemang och praktiska exempel. Detta innefattar prövningar av trovärdighet och relevans av både information och olika källor. Det gäller såväl text som bild, rörlig bild och ljud samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Till sist innefattar granskningen hur eleverna får möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt samt hur lärarna leder och stöttar elevernas utveckling av källkritiska förmågor.

Skolinspektionen bedömer följande: Undervisningen främjar i flera delar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala som andra källor, men utvecklingsområden finns.

Granskningen visar att det varierar i vilken utsträckning lärarna strävar efter att hålla undervisningen uppdaterad. Det sker visserligen någon enstaka insats på skolenheten för att skapa samsyn i frågor som rör källkritiskt förhållningssätt men i övrigt diskuterar lärarna frågorna på eget initiativ.

Ett källkritiskt förhållningssätt finns med i undervisningen men moment som åskådliggör behovet av källkritik och motiverar eleverna att granska information saknas i flera ämnen, och det varierar mellan olika lärare. Det skiljer sig mellan de olika programtyperna i hur undervisningen tar upp granskning och värdering av information. I det yrkesförberedande programmet sker det i begränsad utsträckning medan det på de högskoleförberedande programmen sker till viss del och då framför allt i

relation till skriftliga källor. Även undervisning om informationssökning och vad som kan påverka utfallet av digitala sökningar sker i begränsad utsträckning.

Det framkommer även att eleverna till viss del får uppgifter som innefattar att de ska göra källkritiska ställningstaganden samt att uppgifterna inte brukar innefatta olika sorters källor. Eleverna får stöd av läraren i klassrummet när de ska arbeta med källkritik, men sällan stödstrukturer som ger dem exempel på hur de kan gå tillväga. Eleverna får återkoppling på de källkritiska aspekter som uppgifterna innehåller.

Samarbete för att utveckla undervisningen inom källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att det varierar i vilken utsträckning lärarna strävar efter att hålla undervisningen uppdaterad i relation till frågor som rör källkritiskt förhållningssätt. Det sker visserligen någon enstaka insats på skolenheten för att skapa samsyn i frågor som rör källkritiskt förhållningssätt men i övrigt saknas skolövergripande samarbete utan lärarna diskuterar frågorna på eget initiativ.

Utveckling av undervisningen i källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att det varierar i vilken utsträckning lärarna strävar efter att utveckla och hålla undervisningen uppdaterad i relation till frågor som rör källkritiskt förhållningssätt. Av det samlade underlaget framgår att lärarna har olika förutsättningar för att hålla sig uppdaterade kring utvecklingen gällande källkritiskt förhållningssätt. Några av lärarna har ett intresse för och lägger tid på att följa den tekniska utvecklingen och kan omsätta den informationen i undervisningen. Det varierar även mellan lärarna hur stor insyn de har i hur eleverna tar del av information och vilka digitala plattformar som eleverna använder sig av för det. Lärarna efterlyser stöd för hur de gemensamt kan följa utvecklingen och ta del av uppdaterad information, eftersom de själva inte har möjlighet att hålla sig uppdaterade på det sätt som krävs med tanke på att utvecklingen sker fort. Det har även framkommit önskemål om kompetensutveckling i källkritik i relation till rörlig media. En lärare uttrycker att läromedlen inte hänger i utvecklingen vilket gör att materialet ibland inte är uppdaterat, vilket i sin tur ställer krav på att läraren själv är det. Enligt rekortorn sker diskussioner i ämneslagen kring den tekniska utvecklingen. Det har lett till att lärarna påtalat ett behov av fortbildning med fokus på teknikutveckling och stöd i hur lärarna ska kunna hantera det stora informationsflöde som finns. Det har inte genomförts någon kompetensutvecklingsinsats eller någon kollegial samverkan i frågor som rör undervisning i källkritiskt förhållningssätt.

Samarbete i frågor som rör källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att det finns viss samverkan mellan lärarna för att utbyta idéer och erfarenheter kring undervisningen i källkritiskt förhållningssätt, men det saknas samarbete mellan lärare i olika ämnen på skolan. Det framkommer av det samlade underlaget att det sker samtal och diskussioner lärarna emellan om källkritiska frågor men att det inte finns något gemensamt forum där dessa diskussioner kommer upp. Enligt lärarna arbetar de inte mycket gemensamt utan mest i sitt eget ämne, vilket även rektorn konstaterar. Däremot finns på skolan ett gemensamt arbete om studieteknik där nästa steg innebär att lärarna till hösten ska presentera ett gemensamt källhänvisningssätt för eleverna. I övrigt saknas ett samarbete kring källkritiska frågor. Lärarna efterfrågar dock en gemensam struktur för hur de ska förhålla sig till AI-genererade texter och hur de ska lägga upp undervisningen utifrån det. Enligt några elever har två av deras lärare använt samma källkritiska kriterier och uppgett att Wikipedia inte är någon pålitlig källa, men i övrigt har eleverna inte märkt att det finns något gemensamt förhållningssätt när det gäller källkritik mellan lärarna. Det saknas även samarbete med bibliotekarie, eller annan sakkunnig inom källkritik, även om det formellt sett finns ett samarbetsavtal med biblioteket bredvid skolan. Enligt rektorn behöver detta utvecklas nästa läsår. Det saknas även andra dokument eller strategier som inkluderar källkritiskt förhållningssätt.

Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

Granskningen visar att ett källkritiskt förhållningssätt finns med i undervisningen men att moment som åskådliggör behovet av källkritik saknas i flera ämnen, och att det varierar mellan olika lärare. Det skiljer sig mellan de olika programtyperna i hur undervisningen tar upp granskning och värdering av information. På det yrkesförberedande programmet sker det i begränsad utsträckning medan det på högskoleförberedande programmen sker till viss del och då framför allt i relation till skriftliga källor. Även undervisning om informationssökning och vad som kan påverka utfallet av digitala sökningar sker i begränsad utsträckning.

Källkritiskt förhållningssätt i undervisningen

Granskningen visar att även om ett källkritiskt förhållningssätt finns i undervisningen, varierar det mellan lärare och dessutom saknas det i flera ämnen delar som åskådliggör behovet av källkritiskt förhållningssätt för eleverna. Av intervjuer framgår att källkritiska aspekter berörs i de gymnasiegemensamma ämnena, även om exempel från naturvetenskapliga ämnen saknas. Eleverna uttrycker att frågor som rör källkritik finns med när de skriver texter i de gymnasiegemensamma ämnena som de får undervisning i, som svenska och engelska och för några elever även i samhällskunskap, men de nämner inte naturvetenskapliga ämnen. Några elever

nämner att de i svenska inlett kursen med en uppgift i källkritik, som handlar om hur de kan se om en källa är trovärdig eller inte, som lärarna sedan återkommit till flera gånger. Elever på ett annat program säger att de ofta diskuterar källkritik i engelska och samhällskunskap och att de också gjort vissa övningar i svenska. Enligt eleverna finns det även inslag av källkritik i karaktärsämnena och i idrott och hälsa. Eleverna uttrycker dock att de är trötta på källkritik, och säger att de arbetat med det mycket i grundskolan och att arbetet inte innehåller så mycket nytt även om det utvecklats i gymnasiet. Enligt eleverna tar lärarna framför allt upp källkritik i samband med att de går igenom hur eleverna ska skriva en längre text. Det framkommer dock få exempel på att de diskuterar frågor som kräver ett källkritiskt förhållningssätt, även om undervisningen i samhällskunskap har behandlat Ukrainakriget samt demokrati och diktatur med fokus på desinformation, där behovet av källkritik varit tydligt. Några av eleverna har även resonerat om frågor utifrån ett källkritiskt perspektiv i ämnet engelska. Eleverna säger till exempel att det endast är en sida av klimatfrågan som tas upp i undervisningen vilket gör att eleverna inte tränas i att bemöta åsikter som inte utgår från fakta om klimatförändringar, och inte heller själva får granska den information som presenteras. I övrigt diskuterar lärarna ibland frågor med eleverna som kan uppfattas som kontroversiella, där det källkritiska förhållningssättet hade kunnat vara en del för att belysa vilka fakta som uppgifterna baseras på, men det källkritiska perspektivet inkluderas inte. Någon lärare konstaterar att även om de undervisar om till exempel textanalys och argumentation, så kopplar de inte detta explicit till hur eleverna kan använda det som en del i ett källkritiskt förhållningssätt. Däremot framkommer att en annan lärare i ett annat ämne tar upp argumentation, och att eleverna anser att detta arbetssätt skapat engagemang.

Prövningar av trovärdighet och relevans

Granskningen visar att undervisning som innefattar granskning och värdering av information sker till viss del men att det sker framför allt i relation till skriftliga källor. Av intervjuer framkommer att det även skiljer sig mellan yrkesförberedande programmet och de högskoleförberedande programmen i vilken utsträckning eleverna fått undervisning kring hur de kan granska relevans och trovärdighet. Eleverna på yrkesförberedande program uttrycker att lärarna inte gått in så noga på hur de ska granska källors trovärdighet och relevans, även om lärarna lyft vilka sidor som är pålitliga och hur eleverna kan tänka, men inte praktiskt visat hur eleverna kan gå till väga. Eleverna uppger att de i ett av sina karaktärsämnen diskuterat green-wash och hur man kritiskt förhåller sig till det, men har inga exempel från de gymnasiegemensamma ämnena, som till exempel falska nyheter, manipulativa strategier eller desinformation. På de högskoleförberedande programmen framkommer att eleverna diskuterat propaganda och desinformation i samhällskunskapsundervisningen, vilket även läraren i samhällskunskap uppger. Eleverna har även fått undervisning i argumentationsteknik i engelska, vilket eleverna uppger ger dem möjlighet att se olika sidor av ett argument och hur ett argument kan framställas för att vara

trovärdigt. De har också fått undervisning om att olika texttyper skiljer sig från varandra, men uppger inte att de pratat om hur detta inverkar på hur de behöver förhålla sig till olika texter ur ett källkritiskt perspektiv. Eleverna säger även att lärarna visar hur de kan gå till väga för att granska information, exempelvis genom att titta på datum för publicering, vem som skrivit, om det finns källhänvisningar, om fler har skrivit samma sak, om de kan kontakta skribenten samt vad i texten som kan anses trovärdigt respektive inte trovärdigt. Detta bekräftas av lärare, som säger att de tar upp och tydligt visar de källkritiska kriterierna för eleverna i år 1, men de konstaterar samtidigt att eleverna ofta använder källor som inte är tillförlitliga. Lärarna uppger att de använder en variation av olika sorters medier i undervisningen, såsom film och ljud, men inte med ett källkritiskt syfte, vilket även eleverna bekräftar. Eleverna på de högskoleförberedande programmen uppger dock att de arbetat med filmanalys där aspekter som påverkar tittaren tagits upp. Enligt eleverna har lärarna inte tagit upp hur man gör för att söka en bilds ursprung, även om eleverna på de högskoleförberedande programmen granskat bilder och diskuterat om de är manipulativa eller inte.

Informationssökning i olika källor

Granskningen visar även att undervisning om informationssökning i olika källor sker i begränsad utsträckning. Av intervjuer framkommer att det varierar mellan ämnen om undervisningen innehåller informationssökning i olika källor. Det framkommer att lärarna endast i begränsad utsträckning inkluderar tryckta källor i undervisningen. Det gör att lärarna inte har lyft hur eleverna söker information i en bok eller på en sida, även om eleverna säger att de använder registret eller innehållsförteckningen. Eleverna på ett av de högskoleförberedande programmen har varit på biblioteket och vid ett tillfälle fått information om hur de kan söka i databaser. En av lärarna har tagit upp att utfallet av sökningar i sökmotorer på nätet styrs av algoritmer och sökhistorik men säger att för att hen ska kunna undervisa eleverna om hur utfallet påverkas behöver hen själv mer kunskap. En av lärarna tagit upp, handlett och gett elever en lathund för hur de ska söka, men samtidigt konstaterar lärarna att eleverna inte riktigt vet vad de kan ha för sökord och att de skulle behöva fler strategier för att kunna söka information. Övriga lärare konstaterar att de inte resonerar om utfallet av sökningar utan att de snarare tagit upp sökordens betydelse. I övrigt säger lärarna att de framför allt tar upp sökord med eleverna i den individuella handledningen och inte som ett moment som de går igenom med hela klassen. Eleverna säger att de inte resonerat om hur de till exempel kan bredda en sökning eller vilka faktorer som påverkar vilket utfall en sökning ger.

Lärarna ger eleverna stöttning i användningen av det källkritiska förhållningssättet

Granskningen visar att eleverna till viss del får uppgifter som innefattar att de ska göra källkritiska ställningstaganden och att uppgifterna inte brukar innefatta olika sorters källor. Eleverna får stöd när de ska arbeta med källkritik av läraren i klassrummet, men sällan stödstrukturer som ger dem exempel på hur de ska gå tillväga. Eleverna får återkoppling på de källkritiska ställningstaganden som uppgifterna innehåller.

Källkritiskt förhållningssätt i elevernas uppgifter

Granskningen visar att eleverna får uppgifter som till viss del innefattar källkritiska ställningstaganden. Av intervjuer framgår att uppgifterna till exempel inte brukar innehålla olika sorters källor. Lärarna uppger att uppgifterna brukar innehålla källkritiska aspekter, men konstaterar samtidigt att det framför allt gäller att eleverna ska använda sig av olika källor. Uppgifterna brukar inte omfatta olika sorters källor och inte alltid att eleverna ska värdera de källor som de använder. Lärarna beskriver att eleverna ofta använder sig av textbaserade källor i uppgifterna, men konstaterar också att uppgifterna borde innefatta andra typer av källor eftersom eleverna ofta tar del av andra typer av medier än text. Eleverna på de högskoleförberedande programmen uttrycker att uppgifterna innefattar att de ska kolla källorna som de använder samt att lärarna påminner om att det ingår i uppgifterna. Någon elev uttrycker att det inte går att göra uppgiften på ett bra sätt utan att vara källkritisk. Eleverna på det yrkesförberedande programmet säger att de behöver visa vilka källor de använt ibland, till exempel genom att ha med vilka länkar som de använt, och att det framför allt är i uppgifter från en av lärarna. Det ingår dock inte att beskriva varför källorna de använt är trovärdiga. Enligt lärarna ökar kraven i de högre kurserna, men under år 1 är det i till exempel ett av ämnena samma övning som eleverna ska göra tre gånger med samma frågeställning. Enligt läraren bidrar detta upplägg till att elevernas källkritiska förmåga utvecklas. Lärarna uppger att det handlar om en grundläggande nivå av källkritik i år 1 eftersom elevernas förmågor ligger på olika nivåer beroende på hur grundskolorna arbetat med källkritik.

Aktivt stöd och stödstrukturer för att agera källkritiskt

Granskningen visar att eleverna förvisso får stöd när de ska arbeta med källkritik men att de i begränsad utsträckning får stödstrukturer som ger dem exempel på hur de ska gå tillväga. Av intervjuer framgår att lärarna ger eleverna information om vad som ingår i uppgiften. I vissa uppgifter ingår inte att eleverna ska söka information. Det gäller båda programtyperna. Eleverna får källor som de ska använda av läraren även om eleverna kan lägga till ytterligare en källa. När eleverna till exempel ska träna på att referera korrekt är det enligt läraren viktigt att texten ligger på rätt nivå för att eleverna ska kunna förstå innehållet och handla om rätt sak, vilket gör att uppgiften inte innehåller några källkritiska aspekter förutom att eleven ska träna på att hänvisa till källan. Enligt eleverna på yrkesförberedande program-

men går läraren igenom vad de ska tänka på när de redovisar de källor som de använt. En av lärarna säger att hen brukar ge eleverna en struktur för hur källhänvisningar ska se ut. Någon lärare säger att hen ger eleverna checklistor vilket ingen av de andra lärarna uppger att de använder sig av. De övriga lärarna uppger att de stöttar genom att gå runt i klassrummet och hjälper eleverna på individnivå.

Återkoppling kring källkritiska ställningstaganden

Granskningen visar att eleverna får återkoppling på sina källkritiska ställningstaganden. Av intervjuer framgår att lärarna arbetar mycket med feedback vilket även omfattar hur eleverna arbetat med källkritik. Beroende på vad uppgiften innefattat kan eleverna till exempel få feedback på om det saknas något resonemang om en viss källa, eller hur de underbygger sina argument med källor. Elever på de högstskoleförberedande programmen uppger att de kan få feedback på om källan de använt inte varit så bra. De uppger att hur utvecklad feedback de får på deras källkritiska ställningstaganden beror på hur stor del det har varit av uppgiften. Enligt eleverna på yrkesförberedande programmet får de inte feedback på hur de ska förbättra sina källkritiska ställningstaganden eftersom det inte ingår i deras uppgifter att använda sig av källkritik, men de kan få råd i klassrummet av läraren om hur de kan bedöma om en källa är trovärdig eller inte.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektorn och lärarna behöver skapa en samsyn hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas och ta del av relevant sakkunskap.

Granskningen visar att den samverkan som finns mellan lärare på skolan gällande undervisningen i källkritiskt förhållningssätt sker spontant och sporadiskt och till största delen på enskilda lärares initiativ. Detta gör att arbetet med källkritiskt förhållningssätt blir sårbart, exempelvis när enskilda lärare byter arbetsplats. Inom den satsning som gjorts på studieteknik kommer även en gemensam struktur för hur källhänvisningar ska göras att ingå och detta kommer att presenteras till hösten. Det finns dock inga andra gemensamma strategier för hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska bedrivas. Det saknas också samarbete mellan lärare och personal med sakkunskap på området, till exempel en bibliotekarie. Ett sådant samarbete kan ge lärare bredare och djupare insikt i vad arbetet med källkritiskt förhållningssätt kan omfatta.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn och lärarna systematiskt samverkar för att skapa en strategi för undervisningen i källkritiskt förhållningssätt. En

startpunkt kan vara att kartlägga, och på så vis synliggöra, det arbete som redan genomförs nu och inom vilken del av elevernas utbildning det sker. Utifrån kartläggningen kan lärarna och rektorn gemensamt formulera hur undervisningen, både i olika ämnen och genom samarbeten mellan olika ämnen, ytterligare kan öka möjligheterna för eleverna att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt. Sådana diskussioner kan med fördel också omfatta den tekniska utvecklingen och vilket behov av kompetensutveckling lärare har. Dessutom rekommenderar Skolinspektionen att Designgymnasiet Sickla knyter kontakt med någon person med sakkunskap på området, till exempel en bibliotekarie, som kan stötta lärare i deras arbete att utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.

- Lärarna behöver utveckla undervisningen och synliggöra behovet av källkritik genom att inkludera ett källkritiskt resonemang i frågor där olika tolkningar finns.

Av granskningen framkommer att frågor som rör källkritik finns med i undervisningen i olika ämnen. Eleverna uppger att de får använda sig av källkritik när de ska skriva texter och att det många gånger handlar om hur de praktiskt ska gå tillväga för att använda sig av källorna. Det finns vissa exempel från till exempel undervisningen i samhällskunskap där det källkritiska resonemanget inkluderas i större utsträckning, vilket möjliggör för eleverna att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt. Även lärarna uttrycker att de tydligare kan lyfta det källkritiska förhållningssättet i relation till ämnesinnehållet i större utsträckning. Det framkommer även att det skiljer sig mellan programtyperna i vilken undervisning eleverna får, vilket visserligen till viss del kan förklaras av vilka ämnen eleverna får undervisning inom i år 1.

Skolinspektionen rekommenderar därför att lärarna tillsammans med rektorn utvecklar undervisningen genom att i större grad inkludera ett källkritiskt förhållningssätt i frågor som kräver tolkning och värdering av olika perspektiv. Detta för att tydliggöra behovet av att tänka kritiskt i relation till information och också motivera eleverna genom att göra detta i relation till frågor som engagerar eleverna.

- Lärarna behöver utforma uppgifter som ger eleverna möjlighet att träna på att göra källkritiska ställningstaganden i relation till olika sorters källor.

Av granskningen framkommer att eleverna till viss del får arbeta med uppgifter som innehåller källkritiska ställningstagande. Uppgifterna innehåller inte olika sorters källor vilket gör att eleverna enbart arbetar med digitala texter. Det framkommer även att eleverna på yrkesförberedande program endast redogör för vilka källor de använt sig av, och att de oftast får dessa källor av läraren, vilket gör att de inte får möjlighet att träna på att söka och granska information. Eleverna på högskoleförberedande program får göra detta, men inte i alla uppgifter där källor används.

Skolinspektionen rekommenderar därför lärarna och rektorn att utveckla uppgifterna som eleverna får arbeta med så att de inkluderar olika sorters källor som tryckta källor och bild, ljud, video och multimodala källor och ett källkritiskt resonemang. Lärarna behöver ge eleverna möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt. För att utveckla elevernas källkritiska förhållningssätt är det viktigt att lärarna tar ansvar för och leder eleverna genom att medvetet skapa uppgifter med ett väl valt innehåll och med genomtänkta frågor som eleverna ska undersöka.

På Skolinspektionens vägnar

X Arne Hellmark

Beslutsfattare
Signerat av: Arne Hellmark

X Maria Larsson

Föredragande/utredare
Signerat av: Maria Larsson

I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredare Fredrik Nellemo deltagit.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Värderingarna i detta beslut grundar sig på:

- Två lektionsobservationer
- Två gruppintervjuer med elever
- En gruppintervju med lärare
- En intervju med rektor

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens protokoll från besöket för faktakontroll.

Kvalitetsgranskningen omfattar 30 gymnasieskolor hos både offentliga såväl som enskilda huvudmän. Urvalet omfattar en variation av skolor med avseende på geografisk spridning och storlek. Granskningen har genomförts av undervisningen i år 1 och 2 vid både yrkesförberedande och högskoleförberedande program i ämnena engelska, historia, naturkunskap (alternativt biologi, fysik, kemi), religionskunskap, samhällskunskap och svenska/svenska som andraspråk. Vid sidan av beslut till de granskade skolenheterna kommer även en övergripande rapport publiceras till våren 2024.

Bedömningsområden

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde 1: Samarbete för att utveckla undervisningen om källkritik

I området granskas hur lärarna utvecklar undervisningen och håller sig uppdaterade i förhållande till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Inom detta område är även samarbetet mellan lärare och med skolbibliotekens personal en viktig del för att utveckla skolans arbete och bidra till elevernas källkritiska förhållningssätt samt ge dem möjlighet att tillägna sig konkreta metoder för till exempel informationssökning. Lärarna behöver kunskap för att kunna undervisa eleverna om var och hur de hittar tillförlitliga källor samt balanserad information genom det som kallas sökkritik och källtillit. Lärarna behöver hålla sig uppdaterade så att undervisningen även kan innehålla moment om hur teknik och algoritmer påverkar källor och handlingar samt om hur den digitala tekniken utvecklas. I detta är en viktig del även de plattformar och forum som eleverna får information från, vilket gör att lärarna behöver hålla sig uppdaterade även kring hur dessa sorterar och visar information.

Bedömningsområde 3: Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

Området handlar om huruvida lärarna återkommande genomför undervisning om källkritiskt förhållningssätt i undervisningen. Forskningen visar att kombinationen av kunskapen inom ett ämne och dess vetenskapliga grund och förhållningssätt tillsammans med konkreta metoder för källkritiskt granskning och värderande är särskilt viktigt. Det är därför viktigt att lärarna kontinuerligt integrerar undervisningsmoment om kritiskt tänkande och ett källkritiskt förhållningssätt i respektive ämne.

Det är viktigt att undervisningen innehåller både teoretiska genomgångar och praktiska övningar av källkritiskt förhållningssätt och metod, och att dessa är ständigt levande/närvarande i undervisningen. Läraren behöver presentera olika källkritiska metoder som är relevanta utifrån ämnets vetenskapliga grund samt ge eleverna en möjlighet att reflektera över hur olika digitala källor och informationsflöden kan värderas utifrån olika vetenskapliga traditioner och metoder. Det är således av vikt att undervisningen involverar såväl text som bild, rörlig bild och ljud, samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Bedömningsområde 3: Eleverna får stöttning i användningen av källkritiskt förhållningssätt

I området granskas hur lärarna ger eleverna möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt. För att utveckla elevernas källkritiska förhållningssätt är det viktigt att lärarna tar ansvar för och leder eleverna genom att medvetet skapa uppgifter med ett väl valt innehåll och med genomtänkta frågor som eleverna ska undersöka. Lärarens ledning och stöttning bör även innebära att eleverna får stöd och konstruktiv, åldersanpassad feedback för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till både digitala och tryckta källor. En annan viktig aspekt är att eleverna ges stödstrukturer, till exempel tydliga instruktioner för hur de ska arbeta eller modeller för hur saker ska presenteras, men de kan också utgöras av vägledning från läraren i konkreta situationer, exempelvis stöd i form av ändamålsenliga och genomtänkta frågor. Allteftersom kunskapen och förmågorna utvecklas över tid finns det möjlighet att minska stödstrukturernas omfattning samtidigt som uppgifterna bör stötta en progression och ge eleverna möjlighet att lära sig använda olika typer av källor samt lär sig deras styrkor och brister.

Det är viktigt att läraren utmanar eleverna att tänka utanför ramarna och ifrågasätta deras antaganden om den information de tar del av och som de undersöker samt producerar inom undervisningen. Uppgifterna bör även omfatta källkritiska tillvägagångssätt i olika typer av digitala verktyg, olika typer av källor och former av uttryck och ge eleverna möjlighet att arbeta mer fritt med undersökande uppgifter.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

[Undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan \(skolinspektionen.se\)](https://www.skolinspektionen.se/undervisningen-i-kallkritiskt-forhallningssatt-fokus-gymnasieskolan)

Bilaga 2: Författningsstöd

Gymnasieskolans syfte är enligt **skollagen** (2010:800) bland annat att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper (15 kap. 2 § skollagen). Enligt **läroplanen** ska eleverna kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. [...] Genom studierna ska eleverna stärka grunden för det livslånga lärandet. Förändringar i arbetslivet, digitaliseringen och den tekniska utvecklingen, internationaliseringen samt miljöfrågornas komplexitet ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. [...] I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information (Förordning om läroplan för gymnasieskolan [SKOLFS 2011:144], Lgy 11, 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag).

I **läroplanen** anges vidare att det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program kan använda sina kunskaper som redskap för att bland annat kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för bland annat kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning och lärande, kan använda bibliotek och deras resurser samt har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv och förmåga att kritiskt granska och bedöma det de ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Mål). Enligt läroplanen ska läraren i undervisningen utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång samt organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat får möjlighet att använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Riktlinjer). Alla som arbetar i skolan ska, i skolans arbete med normer och värden, uppmärksamma de möjligheter och risker som den ökande digitaliseringen medför (Lgy 11, 2.2 Normer och värden, Riktlinjer).

Av **skollagen** följer att det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor (2 kap. 9 skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar för att utbildningen utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, ges handledning och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, däribland skolbibliotek och digitala verktyg. Rektor ansvar vidare för att lärare och annan personal får möjlighet till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen. Rektor har därtill ansvar för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens (Lgy 11, 2.6 Rektorns ansvar).

I **ämnesplaner** för engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, svenska, svenska som andraspråk, naturkunskap, biologi, fysik och kemi anges bland annat följande avseende respektive ämnes syfte. Undervisningen i engelska ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur man söker, värderar, väljer och tillägnar sig innehåll från olika källor. I historia ska eleverna ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor och att använda digitala verktyg för att söka information från olika medier. I religionskunskap ska ge eleverna ges möjlighet att analysera texter och begrepp, kritiskt granska källor i digital och annan form, diskutera och argumentera. I svenska och svenska som andraspråk ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor och ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, söva och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. I naturkunskap ska undervisningen syfta till att eleverna bland annat utvecklar förmåga att kritiskt värdera och ta ställning i frågor som har ett naturvetenskapligt innehåll. I biologi, fysik och kemi ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att kritiskt värdera och skilja mellan påståenden som bygger på vetenskaplig respektive icke-vetenskaplig grund. I ämnesplan för samhällskunskap anges att ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.

Bilaga 3: Mall för huvudmannens redovisning

Detta formulär kan användas som stöd för er när ni redovisar hur ni har arbetat med de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat i samband med den regelbundna kvalitetsgranskningen.

Redovisningen av vidtagna åtgärder ska fastställas av huvudmannen.

Utvecklingsområde 1: <i>Rektorn och lärarna behöver skapa en samsyn hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas och ta del av relevant sakkunskap.</i>
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
Utvecklingsområde 2: <i>Lärarna behöver utveckla undervisningen och synliggöra behovet av källkritik genom att inkludera ett källkritiskt resonemang i frågor där olika tolkningar finns.</i>
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
Utvecklingsområde 3: <i>Lärarna behöver utforma uppgifter som ger eleverna möjlighet att träna på att göra källkritiska ställningstaganden i relation till olika sorters källor.</i>
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?